

Motiejus Kazimiero Sarbievijaus raštai ir jų leidimai

Sigitas NARBUTAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Antakalnio 6, 2055 Vilnius

1640 m. balandžio 2 d. mirus tėvui Sarbievijui, Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis Vladislovas IV rūpinosi pagerbti savo pamokslininko atminimą gražiu antkapiu. Valdovo norams nebuvo lemta išsipildyti: 1648 m. karalius mirė, o žmonės ilgainiui pamiršo, kur tiksliai palaidotas M.K. Sarbievijus. Vis dėlto šis garsus poetas bei mokslininkas nebuvo užmirštas, o ir jo raštai išsaugoti. Tuo rūpinosi poeto amžininkai, o vėliau - jo kūrybos gerbėjai. Ypač būta pastovaus dėmesio, kurį M.K. Sarbievijui rodė jėzuitai: A. Kojelavičius-Vijūkas¹, N. Sotvella², A. Naruševičius³, S. Rostovskis⁴, F. Bohomolecas⁵, J. Brow-nas⁶, T. Wallas⁷, K. Sommervogelis⁸, S. Zaļenski's⁹, L. Piechnikas¹⁰, T. Karylowski's¹¹ ir kiti.

Jėzuitų veiklą sąlygoję tikslai ir būdai jiems pasiekti apskritai buvo palankūs mokslų bei menų plėtrai Lietuvoje. M.K. Sarbievijaus gyvenimo metais spausdinto žodžio alkis Lietuvoje jau buvo toks didelis, kad skaitytojų poreikių nebepatenkindavo nei atvežami iš svetur spaudiniai, nei Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje vis gausėjančių spaustuvių knygos. Dauguma Lietuvos tipografijų spausdino gana vienodo turinio spaudinius. Galbūt tikrai J. Karcano spaustuvė įstengė tada leisti knygas iš viso įmanomo spaudinių repertuaro: poezijos rinkinius ir prozą, vertimus ir vadovėlius, poleminius veikalus, teologijos traktatus ir daugybės kitų sričių knygas, parašytas įvairių įsitikinimų, skirtingų konfesijų žmonių. Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvės, kurioje XVII-XVIII a. išėjo nemažai M.K. Sarbievijaus kūrinių, produkcija nebuvo tokia įvairialypė. Joje buvo spausdinamos visų pirma knygos, kurias numatė Ordino regulos ir spaustuvės taisyklės, būtent tezės, vadovėliai ir panegirikos didikams, rėmusiems jėzuitus¹². Todėl užsidiarius J. Karcano, kitų neįžuitų spaustuvinių įmonėms dėl Akademijos spaustuvės darbo specifikos ir kai kurių kitų svarbių priežasčių nemažai senosios Lietuvos autorių, daugiausia jėzuitų, buvo priversti spausdinti netgi užsienyje¹³.

Kai kurie jėzuitai tokiais Ordino nuostatai nepritarė. Tai liudyti įdomus Krokuvos kolegijos rektoriaus P. Rudnickio laiškas apie mokslo padėtį provincijoje, rašytas generolui M. Viteleskiui ir liečiantis M.K. Sarbievijų. Šiame laiške pastebima: "Tėvas Sarbievijus Ordinui pelnytų didesnę šlovę savais poezijos kūriniais, o ne teologijos ar filosofijos darbais"¹⁴. Vargu ar ši pastaba išreiškia vieno žmogaus nuomonę: M.K. Sarbievijaus padėtis Ordine ir

visuomenėje, susiformavęs aukštas jo mokslinės ir literatūrinės veiklos vertinimas tuo metu (laiškas datuotas 1633 m. gegužės 29 d.) leidžia spėti, kad P. Rudnickis perteikė M.K. Sarbievijų pažinusių ir jo talentą vertinusių žmonių nepasitenkinimą. Juk poetui gyvam esant, Lietuvoje ir Lenkijoje, be 1628 m. Vilniuje išėjusių "Eilėraščių", tiesą pasakius, daugiau nieko vertinga ir nepasirodė.

Jėzuito reiškimąsi visuomenėje tvarkiosios regulos, akademinio darbo ypatybės, dar kokios nors kitos dabar mums nebežinomos priežastys neleido poetui pasirašyti pirmųjų kūrinių savo pavarde. Jie išeidavo arba Kražių kolegijos bei Vilniaus akademinio jaunimo vardu, arba netgi kitų autorių pavardėmis. Dėl šios priežasties pirmąja M.K. Sarbievijaus knyga derėtų laikyti ne 1625 m. Kelne išspausdintus "Eilėraščius", o "Chodkevičiaus Kražių gimnazijoje besimokančio jaunimo sveikinimus, pareikštus Žemaičių vyskupui Stanislovui Kiškai didžiai laukto pirmojo atvykimo į savą vyskupystę proga" ir išėjusių 1618 m. Vilniuje¹⁵. Šiame rinkinyje bent vienas kūrinys - poemėlė - priklauso mūsų poeto plunksnai. Mat kiek pataisęs, M.K. Sarbievijus ją pavadino "Aukso amžiumi", Aureum saeculum, ir 1623 m. dedikavo popiežiui Urbonui VIII¹⁶. Šio spaudinio egzempliorių Lietuvos bibliotekos neturi; jų esama, pavyzdžiui, Jaroslavlio draustinio-muziejaus mokslineje, Lvovo valstybinėje mokslineje bibliotekoje, Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt-Peterburge, Jogailos universiteto bibliotekoje Krokovoje, Upsalos universiteto ir Varšuvos viešojoje bibliotekoje.

Dar vienas rinkinys, pavadintas "Nuolanki padėka, sukurta Kražių Apolono ir jėzuitų Kražių gimnazijos išsakyta dosniausiam kolegijos steigėjui, šviesiausiam ponui Jonui Karoliui Chodkevičiui"¹⁷ išėjo 1617 m. Knygoje yra daug epigramų, parašytų J.K. Chodkevičiaus herbo motyvais, elogijų apie Kražių kolegijos steigėjo asmenybę bei nuopelnus ir poemėlė. Galbūt vieni elogijai M.K. Sarbievijaus plunksnai nepriklauso: epigramos netrukus buvo perspausdintos "Eilėraščiuose", o poemėlė, prasidedanti žodžiais Ut Ver purpureo campos vestivit amictu, - pomirtiniuose mūsų poeto raštuose, išėjusiuose Vilniuje 1757 m. ("Nuolankios padėkos" egzempliorių nūnai esama Lietuvos MA bibliotekoje, Lvovo valstybinėje, Upsalos universiteto ir Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt-Peterburge).

LDK rūmų maršalkos J.S. Sapiegos ir O. Chodkevi-

čiūtės vestuvių proga 1620 m. Vilniuje pasirodė trečias poezijos rinkinys, pavadintas "Vestuvinės dovanos, tarpininkaujant Garbei ir Šlovei šviesiausiems sužadėtiniams įteiktos Vilniaus akademijos vardu"¹⁸. Visi "Dovanų" eilėraščiai parašyti veikiausiai vieno M.K. Sarbievijaus, nes visus rasime perspausdintus vėlesniuose "Eilėraščių" leidimuose. Šio spaudinio egzemplioriai šiandien saugomi Lvovo valstybinėje mokslineje bibliotekoje, Krokuvos nacionaliniame muziejuje (Čartoriskų fonduose) ir Nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje.

Su M.K. Sarbievijaus vardu taip pat susijęs kitais metais ten pat išėjęs "Šventas kartinio akmens dėjimas, pradedant iškilmingai pašventintą tėvų iš jėzuitų Kražių kolegijos Didžiosios Mergelės Motinos bažnyčios statybą"¹⁹. Tai odžių ir epigramų rinkinys, dedikuotas Vilniaus vadvai J.K. Chodkevičiui, kuris prieš pergalingą Chotino mūšį fundavo antraštėje paminėtą bažnyčią Kražiuose. Kelios odės iš šios knygos: Huc o beatis cincta cohortibus, Quis liberalis pectora Caroli, buvo išspausdintos pirmąja "Eilėraščių" leidime (paskutinioji odė kiek pakeista: ji pavadinta Ad Apollinem ir pradedama jau žodžiais Quis literati munera Caesaris). Odę Divum locatus consilio Lapis M.K. Sarbievijus įtraukė į savo "Eilėraščių" 1628 m. Vilniaus leidimą. Vėliau didesnė "Švento kartinio akmens dėjimo" dalis buvo perspausdinta A. Naruševičiaus parengtoje M.K. Sarbievijaus poezijos rinktinėje²⁰, o visas "Dėjimas" - T. Wallo parengtuose šio poeto raštuose. "Dėjimo" egzempliorių šiuo metu esama Lietuvos MA, Vilniaus universiteto ir Lvovo valstybinėje mokslineje bibliotekoje, Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt-Peterburge, Krokuvos nacionaliniame muziejuje (Čartoriskų fonduose) ir Nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje.

1622-1625 m. M.K. Sarbievijus tęsė studijas Romoje. Čia buvo parašyta nemažai odžių, epigramų, kelios poemėlės, skirtos popiežiui Urbonui VIII, kardinolui P. Barberiniui, kitiems aukštiesiems bažnyčios dignitoriams. Esama žinių, kad tuomet irgi pasirodė keli nedideli M.K. Sarbievijaus poezijos rinkiniai²¹, bet jų egzempliorių literatūros istorikai neaptiko jau XIX a.

M.K. Sarbievijui grįžus į Lietuvą, Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvėje iki poeto mirties pasirodė dar keletas proginių leidinių. Tai "Vestuvinė eisena, kurią 1628 metais Vilniaus akademijoje ir universitete besimokąs jaunimas suruošė šviesiausiam ponui Albertui Vladislovui Radvilai, keliančiam vestuves su šviesiausia sužadėtine Ona Zenavičiute"²² (vienintelis žinomas egzempliorius buvo Krasinskių bibliotekoje Varšuvoje²³), "Šventųjų pagarbimas Vilniuje 1631 m. liepos 4 d. viešai perkėlus ir patitikus relikviją"²⁴ (egzemplioriai saugomi Lvovo valstybinėje mokslineje bibliotekoje, Liublino bei Varšuvos universitetų bibliotekose ir Nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje), galbūt "Kalba, kuria jis Vilniaus kolegijos vardu sutiko ką tikrai išrinktą Vilniaus vyskupą Abraomą Vainą"²⁵ (egzemplioriai nežinomi), "Maršalko lazda, šviesiausio pono Jono Stanislovo Sapiegos... laidotuvėse... parodyta"²⁶ (egzemplioriai saugomi Lietuvos MA bibliotekoje, Krokuvos nacionaliniame muziejuje (Čartoriskų fon-

de) ir Jogailos universiteto bibliotekoje Krokovoje), poema, pavadinta "Šviesioji Lenkijos ir Švedijos valdovė Ona Kotryna Konstancija..."²⁷ (egzempliorių neišliko; antraštinis spaudinio lapas saugomas Jogailos universiteto bibliotekoje), "Pagiriamoji kalba, kurią šviesiausio ir galinčiausio karaliaus Vladislovo IV akivaizdoje pasakė gerbiamas tėvas, jėzuitas Motiejus Kazimieras Sarbievijus... per iškilmingą šv. Kazimiero kūno perkėlimą į Katedros Karalių koplyčią 1636 m. rugpjūčio 14 d. prieš viešą procesiją Vilniaus miesto gatvėmis"²⁸ (egzempliorių esama Lvovo valstybinėje mokslineje bibliotekoje, Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt-Peterburge, Nacionaliniame muziejuje (Čartoriskų fonde) Krokovoje, Jogailos universiteto ir Nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje) ir galbūt "Kalba Lenkijos karaliui Vladislovui IV, pasakyta Vilniaus akademijoje pasipuošus teologijos daktaro insignijomis"²⁹ (egzemplioriai nežinomi).

Pirmasis "Eilėraščių" leidimas (62 odės ir 71 epigrama) išėjo 1625 m. Kelne³⁰ be jėzuitų žinios gana neaiškiais aplinkybėmis. Knygos pasirodymo istoriją šiek tiek paaikškino jos parengėjas S. Piratinskis. Pratarmėje, dedikuotoje M.K. Sarbievijaus bičiuliui Kulmo vaivadaičiui M. Veiherei, jis rašė, kad odžių ir epigramų rankraštį gavo iš vieno jaunuolio - Golenskio ar Golinskio, - atvykusio į Kelną iš Romos. Paskutiniojo M.K. Sarbievijaus poezijos rinkinio parengėjas M. Korolko daro prielaidą, kad tai buvęs autografas, įteiktas M. Golenskiui prieš M.K. Sarbievijaus išvykimą namo. Vis dėlto kai kurios aplinkybės tokia nuomonei prieštarauja. Pirma, Kelno leidimas išėjo be jėzuitų aprobacijos, o parengtas spaudai Ordino nario rankraštis tokią aprobaciją privalėjo turėti. Antra, rinkinio pabaigoje įdėtos keturios odės, dedikuotos Urbonui VIII (Urbane regum maxime maxime, Nuper recepta bella super Tyro, Non solus olim praepes Horatius, Diva devexo dominata Phoebo). Prie jų įdėta tipografo pastaba skaitytojui, iš kurios sužinome, kad šias odes S. Piratinskis jam įteikė, kai knygos tekstas jau buvo išspausdintas. Pagaliau, trečia, knyga dedikuota Kulmo vaivadaičiui M. Veiherei, vykusiam iš Romos namo: ja S. Piratinskis atsidėjo už anksčiau patirtą globą ir reikė pagarbą senam pažįstamam. Šios aplinkybės leistų spėti, kad išspausdintas rankraštis galėjo būti vienas iš daugelio M.K. Sarbievijaus poezijos nuorašų. Šios knygos egzempliorių šiandien esama Vilniaus, Upsalos ir Jogailos universitetų bibliotekose, Osolinskių nacionalinio instituto bibliotekoje Vroclave, Gdanskio miesto bibliotekoje, Nacionaliniame muziejuje (Čapskių fonduose) Krokovoje, Poznanės mokslo bičiulių draugijos, Literatūros instituto Varšuvoje ir Varšuvos viešojoje bibliotekoje.

Tų pačių 1625 m. data pažymėtas dar vienas M.K. Sarbievijaus "Eilėraščių" leidimas³¹, išėjęs ten pat, Kelne, toje pačioje B. Gualthero spaustuvėje veikiausiai 1627, o gal net 1628 m. Ir šiame, ir ankstesniame leidime poezijos tekstai yra vienodi: tas pats eilėraščių turinys, tie patys šriftai ir inicialai. Nuo pirmojo leidimo pastarasis skiriasi kitokia antrašte bei paginacija; be to, ši knyga taip pat turi Lietuvos jėzuitų provincijolo J. Jamelkovskio aprobaciją.

Pastarajame leidime taip pat nebėra S. Piratinskio dedikacijos M. Veierui, kitaip išspausdintas klaidų atitaisymas. Visa tai leidžia numatyti, kad spaustuvininkas dalies 1625 m. tiražo galbūt nepardavė dėl kokių nors rimtų priežasčių (pirmojo leidimo odės, epodės ir epigramos buvo išspausdintos su daugybe klaidų, be to, netvarkingai; knyga neturėjo jėzuitų aprobacijos, o juk spaustuvininkas skaitytojo turėjo ieškoti visų pirma Lietuvoje bei Lenkijoje, o ne kitur Europoje, kur M.K. Sarbievijus tuo metu dar nebuvo plačiai išgarsėjęs). Taigi gavęs tokią aprobaciją, kokią turi trečiasis 1628 m. Vilniaus leidimas, spaustuvininkas 1627 m. pabaigoje ar netgi 1628 m. galėjo M.K. Sarbievijaus "Eilėraščių" leidimą "pakartoti", pridėjęs prie dar likusių 1625 m. leidimo lankų naują antraštinį lapą, gautosios aprobacijos tekstą ir perspausdintą knygos pabaigą (lap. I'-I'), į kurią perkėlė pirmojo leidimo pradžioje buvusį klaidų atitaisymą. (Šio leidimo egzempliorių turi Jogailos universiteto biblioteka Krokovoje.)

Kad ir kaip buvo, nelabai pasisekusios Kelno publikacijos veikiausiai inspiravo trečiojo "Eilėraščių" leidimo pasirodymą Vilniuje 1628 m.³² Lyginant su dviem pirmaisiais, šis išspausdintas palyginti tvarkingiau. Jame yra aprobacija, pasirašyta Lietuvos jėzuitų provincijolo J. Jamelkovskio 1627 m. spalio 7 d. Be to, knyga gerokai papildyta: joje įdėtos keturios naujos odės (Qualis trisulci fulminis impetus; Quemcunque mendax fama Quiritium; Porrectus imo nec scopulus vado ir Divum locatus consilio Lapis) ir 42 epigramos. Šio leidimo egzempliorių esama Vilniaus ir Varšuvos universitetų, Lvovo valstybinėje moksline bibliotekoje, Rusijos MA bibliotekoje Sankt Peterburge, Krokovo nacionaliniame muziejuje (Čartoriskų fonduose), Nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje ir dar daug kur Lenkijoje.

Iki M.K. Sarbievijaus mirties išėjo dar keturi "Eilėraščių" leidimai: 1630 m. Antverpene, J. Knobbaerto spaustuvelyje³³, 1631 m. Leidene, B. ir A. Elzevierių spaustuvelyje³⁴, ir 1632 bei 1634 m. Antverpene, B. Moreto spaustuvelyje³⁵.

J. Knobbaerto leidimas šiek tiek papildytas: jame įdėtos 6 naujos odės (Sive te molli vehet aura vento; Si quae juvabit dicere saucium; Nunquam praecipiti credulus aleae; Frustra querelis et gemitu parum; Aeli, non sumus arbores; Quo te Dearum nomine consecrem), viena epodė (Age Musa nuptiales) ir epigrama (Si te Theologum iudex audiret Aquinas). Be to, nuo 1628 m. Vilniaus leidimo šis skiriasi ir tuo, kad jame nebėra kai kurių eilėraščių (Ad Telephum Lycum; Ad Urbanum VIII P.O.M.; In Antulum Plantum Philippidam). Šios knygos egzemplioriai saugomi Rusijos nacionalinėje ir MA bibliotekose Sankt-Peterburge, Varšuvos viešojoje bei Nacionalinėje bibliotekose Varšuvoje ir dar daugiur Lenkijoje.

Apie 1631 m. B. ir A. Elzevierių leidimą turime mažiausiai žinių, kadangi, atrodo, neišliko nė vieno šio leidimo egzemplioriaus. Vis dėlto akivaizdu, kad Elzevieriai pirmieji M.K. Sarbievijaus "Eilėraščių" davė tokią antrašę, su kokia XVII a. pasirodė beveik visos vėlesnės "Eilėraščių" laidos.

1632 m. B. Moreto leidimas išėjo už ankstesnius pilnesnis, kruopščiau parengtas ir prabangiau iliustruotas. Jame įdėta 40 naujų odžių. Rinkinio pabaigoje esama priedo, kuriame 14 jėzuitų poetų šlovina neprilygstamą M.K. Sarbievijaus lyrą ir ją įkvėpusį popiežių Urboną VIII. Šio leidimo egzempliorių esama Vilniaus universiteto, Lvovo valstybinėje moksline bibliotekoje, Rusijos nacionalinėje ir MA bibliotekose Sankt-Peterburge, taip pat daugelyje Lenkijos, Vokietijos, Anglijos ir kitų valstybių bibliotekų.

Paskutinis poezijos rinkinys, išėjęs iki poeto mirties, pasirodė 1634 m., išspausdintas ten pat, Antverpene, B. Moreto spaustuvelyje. Šis leidimas taipogi papildytas: jame įdėta 11 naujų odžių. Kaip ir anksčiau minėtasis priešpaskutinis, taip ir šis papuoštas B. Moreto bičiulių P.P. Rubenso ir K. Galės frontispisu. Šio leidimo egzempliorių esama Lietuvos MA ir Vilniaus universiteto bibliotekose, Lvovo valstybinėje moksline bibliotekoje ir daugelyje kitų pasaulio bibliotekų.

Pastarasis rinkinys imtas pavyzdžiu gausiems M.K. Sarbievijaus pomirtiniams poezijos leidimams. Iki XVIII a. tokių leidimų išėjo 26, iš jų tik 4 - Lenkijoje. Vilniuje kitas M.K. Sarbievijaus poezijos rinkinys teišėjo 1757 m. Tai buvo paskutinė poeto knyga, pasirodžiusi Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

XVIII a. M.K. Sarbievijaus kūryba imta pažinti geriau. Į naujus poezijos leidimus buvo įtraukiami likę rankraščiuose kūrinių, bei poemų ir eilėraščių variantai, išspausdinti minėtuose anoniminiuose leidiniuose. Ypač daug čia nuveikė trys asmenys: J.M. van der Ketenas, A. Naruševičius ir P. Bohomolecas. Pirmasis iš jų, paskirtas į Lenkiją kanauninkų vienuolių generaliniu komisaru, gavo nespausdintą M.K. Sarbievijaus veikalų rankraščius ir ketino juos publikuoti, tačiau dėl neaiškių priežasčių pažadą tesėjo nevisiškai³⁶. Vis dėlto jo triūsas nenuėjo veltui, kadangi kai ką iš jo turėtų rankraščių 1759 m. išspausdino Paryžiaus spaustuvininkas J. Barbou³⁷.

Vilniaus akademijos profesorius A. Naruševičius parengė nemažą M.K. Sarbievijaus kūrinių leidimą (išėjo 1757 m.; žr. aukščiau). Šioje knygoje buvo perspausdinti poezijos rinkiniai, išėję be autoriaus pavardės (In primo optatissimo, auspiciatissimo illustrissimi ac reverendissimi domini, domini Stanislai Kiszka... adventu gratulationes; Panegyricus illustrissimo, excellentissimo domino, domino Joanni Carolo Chodkiewicz; Hymenodora Honore et Gloria internuntius; Sacra lithothesis; Pompa nuptialis), kai kurios anksčiau nepublikuotos poemėlės (Epistola de Romano itinere; Sylviludia dithyrambica) ir odės. Knygoje taip pat išspausdinta kalba, M.K. Sarbievijaus pasakyta 1636 m. švento Kazimiero kūno perkėlimo į Karalių koplyčią proga, ir kai kas iš poeto bei Plocko vyskupo S. Lubieński susirašėjimo.

1769 m. išėjo dar vienas M.K. Sarbievijaus kūrybos tomelis, parengtas P. Bohomoleco (žr. aukščiau). Ši knyga vertinga tuo, kad joje publikuotas išlikęs "Lechiados" fragmentas ir gausi poeto korespondencija su S. Lubieński.

M.K. Sarbievijaus kūrybos recepcija ypač sustiprėjo antroje XIX a. pusėje. 1892 m. Staravešėje išėjo pilniau-

sias jo poezijos leidimas, parengtas jėzuitų istoriko T. Vallo (žr. aukščiau). Šiuo leidimu rėmėsi visi kiti M.K. Sarbievijaus kūrybos tyrinėtojai ir leidėjai. Pasirodė keletas naujų leidimų, iš kurių ypač vertingas 1980 m. Varšuvoje pasirodęs poezijos tomas, parengtas M. Korolko (žr. aukščiau). M.K. Sarbievijaus eilėraščiai jame išspausdinti dviem - lotynų ir lenkų - kalbomis (vertimų autorius T. Karylowski's). Knygoje įdėtas parengėjo įvadinis straipsnis, kuriame plačiai apžvelgiama M.K. Sarbievijaus poezijos leidimų istorija, aptariama kūryba ir T. Karylowski'o vertimai.

1954 ir 1958 m. Vroclave išėjo M.K. Sarbievijaus retorika³⁸, o 1972 m. - veikalas iš antikinės mitologijos, pavadintas "Tautų dievai"³⁹.

Anot vienos iš Šventojo Rašto knygų "saulė teka ir saulė leidžiasi ir skuba į savo vietą, iš kur užtekėjo" (Pam 1, 5). Šie žodžiai puikiai tinka Lietuvai ir Vilniui, kuriuose visus 1995 m. vyko M.K. Sarbievijaus gimimo 400-ųjų metinių minėjimas. Iškilmingi renginiai baigėsi spalio 19-21 d., kai senajame Vilniaus universitete buvusį jo profesorų pagerbė mokslininkai iš daugelio Europos valstybių. Susirinkę į mokslinę konferenciją, jie visokeriopai aptarė tiek M.K. Sarbievijaus gyvenimą (prof. habil. dr. P. Rabiakauskas perskaitė pranešimą "Sarbievijus Romoje", dr. J. Boruta SJ - "Lietuvos žemės krikščionių Horacijus"), tiek šio poeto vietą kultūros bei literatūros istorijoje (doc. dr. E. Ulčinaitė pranešimas "Sarbievijus Lietuvos kultūroje", prof. habil. dr. A. Borowski'o "Sarmatizmo išraiška Sarbievijaus poezijoje", prof. habil. dr. H. Zabulio "Sarbievijaus Horacijus ar Horacijaus Sarbievijus", prof. habil. dr. J. Okońcio "Sarbievijaus laikų jėzuitų teatras", prof. habil. dr. T. Sacré "Sarbievijaus sėkmės Vakarų Europoje aspektai", dr. D. Kuolio "Sarbievijus politiniame LDK teatre", dr. J. Gruchała "XVII a. jėzuitų lotyniškoji poezija: nuo Horacijaus parodijos iki elogijos"), tiek jo kūrybos problemas (prof. habil. dr. J. IJsewino pranešimas "M.C. Sarbievijus. Ad amicos Belgas. Teksto prasmė", prof. habil. dr. I. Lewandowski'o "Antikinė istorija Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus kūryboje", dr. D. Gostyński's "Retorika ir poetika Sarbievijaus kūryboje", R. Katinaitė "Mitologiniai motyvai ankstyvojoje Sarbievijaus kūryboje", dr. A. Mikolajczako "Sarbievijaus epigramų panegirizmas", dr. B. Milewskos-Ważbińskos "Sarbievijaus "Lechiada"", dr. J. Bolewski'o "Teologiniai Sarbievijaus kūrybos aspektai"), tiek jo recepciją XVII-XX a. (dr. K. Tomaszuk "Sarbievijaus vertimai į lenkų kalbą", prof. habil. dr. W. Appelio "Sarbievijaus epigramos lenkiškame Zofijos Abramowiczównos vertime" ir S. Narbuto "Sarbievijaus poezijos leidimai XVII a."). Konferencijos dienomis Vilniaus "Baltų lankų" leidykla pradėjo platinti lietuvių filologų bei vertėjų parengtą M.K. Sarbievijaus poezijos tomelį⁴⁰. Taigi, praėjus beveik 240 metų nuo paskutinės jo kūrybos rinktinės pasirodymo Vilniuje Sarmatų Horacijaus eilės originalo kalba vėl suskambo buvusios Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje. Laikykime tai palankiu ženklu: Lietuva, kurioje poetas išgyveno bemaž 28-erius metus⁴¹, šitaip po daugelio metų pradėjo gražinti garbės skolas kūrėjui, vis dar garsinančiam ją plačiai pasaulyje.

- Kojelavičius-Vijūkas A. *Miscellanea rerum ad statum ecclesiasticum in Magno Lithuaniae Ducatu pertinentium / collecta ab Alberto Wiuiuk Koialowicz ...* - Vilnae, 1650. - P. 127-128.
- Sotvellus N. *Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu ...* - Romae, 1676. - P. 600.
- Sarbiewski M.C. *Poemata ex vetustis manuscriptis et variis codicillis olim ab auctore dissimulato nomine editis deprompta et in unum collecta ...* / [praeparavit, epistola nuncupatoria ad J.N. Chodkiewicz, p. [3-10], et praefatione ad lectorem de vita et operibus M.C. Sarbievii, p. [11-23], et emblemate ad M.C. Sarbievii redvivam Musam, p. [24], instruxit A. Naruszewicz]. - Vilnae, 1757. - [26], 169 p.
- Rostovskis S. *Lituanicarum Societatis Jesu historiarum provincialium pars prima / auctore Stanislao Rostowski ...* - Vilnae, 1768. - P. 338 et sqq.
- Sarbiewski M.C. *Opera posthuma quibus accesserunt multa poemata vernaculo carmine reddita / [praeparavit, epistola dedicatoria ad H. Ogrodzkiem, p. III-IV, praefatione lectori, p. VII-VIII, et opusculo de vita M.C. Sarbievii, p. IX-XVI, instruxit F. Bohomolec].* - Varsaviae, 1769. - [26], 312 p.
- Brown J. *Biblioteka pisarzy asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego.* - Poznań, 1862. - P. 359-363.
- Sarbiewski M.C. *Poemata omnia / [praeparavit, praefatione ad juvenes scholasticos S.J., p. III-VI, opusculis de vita, p. VI-XX, et operibus auctoris, p. XXI-LXIV, et indice geographico historicoque, p. 573-624, instruxit T. Wall].* - Staraviae, 1892. - LXIV, 324 p.
- Sommervogel C. *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus ...* - Nouv. éd. - Bruxelles; Paris, 1896. - T. 7, col. 627-646.
- Załęski S. *Jezuici w Polsce. T. 2. Praca nad spotęgowaniem ducha wiary i pobożności, 1608-1648.* - Lwów, 1901; T. 4, cz. [1]. *Dzieje 153 kolegiów i domów jezuitów w Polsce.* - Lwów, 1905; T. 4, cz. 2. *Kolegia i domy założone w pierwszej dobie rządów Zygmunta III, 1588-1608.* - Lwów, 1904; T. 4, cz. 4. *Kolegia i domy założone za królów Jana Kazimierza, Michała, Jana III, obydwoch Sasów i Stanisława Augusta, 1648-1773.* - Lwów, 1905.
- Piechnik L. *Dzieje Akademii Wileńskiej. T. 2. Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655.* - Rzym, 1983; *Związek kulturalne dawnej Akademii Wileńskiej z Zachodem w latach 1570-1773 // Analecta Cracoviensia.* - 1987. - T. 19, p. 349-351.
- Sarbiewski M.K. *Liryki oraz Droga rzymska i fragment Lechiady / przeł. T. Karylowski, opac. M. Korolko przy współudziale J. Okonia.* - Warszawa, 1980. - LII, 666 p.
- Plg. *Regulae Societatis Jesu.* - Romae, 1607. - P. 15, 27, 44, 114; Piechnik L. *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655.* - P. 194, 196-197.
- Čia ypač minėtinos A. Kojelavičiaus-Vijūko (*Historiae Lituanae pars prior.* - Dantisci, 1650; *Historiae Lituanae pars altera.* - Antverpia, 1669), Ž. Liauksmino (*Praxis oratoria sive Praecepta artis rhetoricae.* - Monachii, 1658; *Francofurti ad Moenum, 1665, 1666, 1670; Coloniae, 1680; Heripoli, 1690*), M. Radau (*Orator extemporaneus.* - Amstelodami, 1655, 1661, 1673, 1684; *Lipsiae, 1656, 1657, 1659, 1664, 1687; Londini, 1657, 1673; Venetiis, 1660; Cracoviae, 1666; Bononiae, 1675; Coloniae, 1684, 1691; Pragae, 1684, 1697*) knygų.
- Cit. pagal: Korolko M. *Sarbiewski i jego Liryki // Sarbiewski M.K. Liryki oraz Droga rzymska i fragment Lechiady, p. XI.*
- In primo optatissimo[ue] illustrissimi ac reverendissimi patris et domini, d. Stanislai Kiszka Dei gratia episcopi Samogitiae in suum episcopatum adventu gratulationes a studiosa juventute gymnasij Chodkieviciani Crosen[sis] Societatis Jesu oblatae. - Vilnae: in typographeo Academico, 1618. - [21] f.

- ¹⁶ Sarbiewski M.C. Poemata omnia, p. XXII-XXIII.
- ¹⁷ Obsequium gratitudinis illustrissimo domino d. Ioanni Carolo Chodkiewicz ... ab Apolline Crosensi persolutum, atq[ue] a gymnasio Crosensi collegij Chodkiewiczianj Societatis Iesu tanquam munificentissimo erectorj oblatum. - Vilnae : typis Academ[icis] Societatis Iesu, 1619. - [35] p.
- ¹⁸ Hymenodora Honore et Gloria internunciis almae Academiae Vilnensis nomine illustrissimis sponis d.d. Ioanni Stanislao Sapieha... atque Annae Chodkiewicziae ... oblata [anno 1620]. - [Vilnae : typis Academiae S.I., 1620]. - [24] p.
- ¹⁹ Sacra lithothesis in prima templi Magnae Virgini Matri dedicati erectione a patribus collegij Crosensis Societatis Iesu, liberalitate illustrissimi domini d. Joannis Caroli Chodkiewicz ... fundati auspicio celebrata, ab eiusde[m] collegij Chodkiewicziani studiosa iuuentute descripta, et honori eiusde[m] liberalissimi fundatoris oblata. - Vilnae : typis Academicis Societatis Iesu, 1621. - [21] p.
- ²⁰ Sarbiewski M.C. Poemata... - Vilnae, 1757. - P. 65-76.
- ²¹ Ferdinandi II Herculis Germanici trophaeum, philosophicas inter disputationes Sigifridi Christophori Straus ab Haidersdorff ... decantatum in coll[egio] Romano Societ[atis] Jesu. - [Romae] : apud Alexandrum Zanettum, 1624. - 20 p.; Quatuor leucae Virginis Matris, seu publica ac sollemnis in aedem B. Virginis Matris Trocensem processio, odis IV expressae. - Antverpiae : Monti, 1624.
- ²² Pompa nuptialis, quam illustrissimo domino d. Alberto Wladislao Radziwil ... connubium ineunti cum illustrissima sponsa d. Anna Zenovicia ... almae Academiae et universitatis Vilnensis Soc[ietatis] Iesu studiosa iuventus, debita observantiae ergo, adornat ... - [Vilnae] : typis Academicis, 1628. - [11] f.
- ²³ Sarbiewski M.C. Poemata omnia ... - Staraviesiae, 1892. - P. 567.
- ²⁴ Honor sanctorum reliquiis publice deductis susceptisque Vilnae habitus anno 1631 prid[ie] Non[is] Jul[ianis]. - [Vilnae] : typis Academiae S.I., 1631. - [8] f.
- ²⁵ Oratio, qua nomine collegij Vilnensis antistitem Vilnensem recens creatum Abrahamum Wojna excepit. - Vilnae, 1631. - Leidimas labai abejotinas.
- ²⁶ Laska marszałkowska na pogrzebie ... p. Jana Stanisława Sapiehi ... wystawiona przez x. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego Societatis Iesu ... - Vilnae : typis Academiae Societatis Iesu, [1635]. - [84] p.
- ²⁷ Serenissima Polonorum atque Svecorum princeps Anna Catharina Constantia ... - Vilnae : typis Academicis Societatis Iesu, 1636.
- ²⁸ Oratio panegyrica habita in praesentia serenissimi ac invictissimi Vladislai IV ... a r.p. Matthia Casimiro Sarbiewski Societatis Iesu ... in solenni corporis D. Casimiri translatione, priusquam publica processione per urbis Vilnae plateas in regium cathedralis templi sacellum deferretur ... - Vilnae : typis Academicis Societatis Iesu, 1636. - [18] p.
- ²⁹ Oratio ad Vladislaum IV regem Poloniae, cum in Academia Vilnensi insignibus doctoris theologiae ornaretur. - Vilnae, 1636. - Leidimas labai abejotinas.
- ³⁰ Lyricorum libri tres. - Coloniae Agrippinae : sumptibus Bernardi Gualteri, 1625. - [8], 196 p.
- ³¹ Lyricorum libri tres, epigrammatum liber unus. - Coloniae Agrippinae : sumptibus Bernardi Gualteri, 1625 [1627?]. - [4], 196, [4] p.
- ³² Lyricorum libri III, epigrammatum liber I ... - Vilnae : formis Academicis Societatis Iesu, 1628. - [4], 248 p.
- ³³ Lyricorum libri tres. Editio tertia [quarta] auctior. Epigrammatum liber vnus ... - Antverpiae : typis Ioannis Cnobbari, 1630. - 215 p.
- ³⁴ Lyricorum libri IV, epodon lib[er] unus alterque epigrammatum. - Lugduni Batavorum : typis Bonaventurae et Abrahami Elzeviriorum, 1631. - 236 p.
- ³⁵ Lyricorum libri IV, epodon lib[er] unus alterque epigrammatum. - Antverpiae : ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1632. - [8], 336, [4] p.; [Idem]. - Antverpiae : ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1634. - 236, [3] p.
- ³⁶ Sarbiewski M.K. Liryki, s. XXIII. - J.M. van der Ketenas ketino spausdinti 3 M.K. Sarbievijaus raštų tomas. Jų prospektas buvo paskelbtas 1717 m. laikraštyje *Journal de Trevoux*. Tešėjo pirmasis tomas: *Horatius Sarmaticus sive r.p. Matthiae Casimiri Sarbievii ... Lyricorum libri IV, epodon lib[er] unus, alterq[ue] epigrammatum ...* - Coloniae Agrippinae : sumptibus Joannis Everhardi Fromart, 1721. - (8), 424 p.
- ³⁷ Matthiae Casimiri Sarbievii e Societate Jesu carmina ... - Parisiis : typis J. Barbou, 1759. - VIII, 384, 92 p.
- ³⁸ Sarbiewski M.K. O poezji doskonalej czyli Wergiliusz i Homer = (De perfecta poesi sive Vergilius et Homerus) / przeł. M. Plezia, oprac. S. Skimina. - Wrocław, 1954. - LVIII, 523 p.; Wykłady poetyki = (Praecepta poetica) / przeł. i oprac. S. Skimina. - Wrocław ; Kraków, 1958. - XLI, 522 p.
- ³⁹ Sarbiewski M.K. Dii gentium = Bogowie pogan / wstęp, oprac. i przeł. K. Stawecka ; przygotowanie wyd. rozpoczął S. Skimina przy współpracy M. Skiminowej. - Wrocław [etc.], 1972. - 799 p., 16 ilustr. lap.
- ⁴⁰ Sarbievijus, Motiejus Kazimieras. Lemties žaidimai : poezijos rinktinė = Ludi Fortunae : lyrica selecta / parengė, įvadą ir komentarus parašė E. Ulčinaitė ; vertė iš lot. į liet. k. O. Daukšienė, R. Katinaite, E. Ulčinaitė. - Vilnius, 1995. - lix, 691 p., 7 ilustr. lap.
- ⁴¹ Ulčinaitė E. Dviejų pasaulių poetas // *Naujasis židinys*. - 1995, Nr. 2, p. 99.

Summary

Works of Motiejus Kazimieras Sarbievijus and Their Editions

Sigitas NARBUTAS

Author of the article reviews the history of the issuance of publications written by M.K. Sarbievijus (Matthias Casimirus Sarbievius, 1595-1640) commencing in 1618 till present. M.K. Sarbievijus was a many-sided creative personality: scientist (author of poetic and retoric works), theologian, preacher and poet. Although part of his voluminous heritage was published only in the 20th century (poetic and retoric works) and part of them are still awaiting to be issued (sermons and theological works), from the very beginning of the 17th century he became well-known as one of the most talented European poets writing in Latin.

M.K. Sarbievijus started his creative activities in Vilnius, capital of the Great Lithuanian Duchy. In 1618, his first collection of verses appeared titled "In primo optatissimoque illustrissimi ac reverendissimi patris et domini, d. Stanislai Kiszka, Dei gratia episcopi Samogitiae, in suum episcopatum adventu gratulationes". In 1619, his second collection titled "Obsequium gratitudinis illustrissimo domino d. Ioanni Carolo Chodkiewicz, palatino Vilnensi" was published in the printing-house of Vilnius Jesuit Academy and afterwards, in 1620 - a third one titled "Hymenodora Honore et Gloria internunciis almae Academiae Vilnensis nomine illustrissimis sponis d.d. Ioanni Stanislao Sapieha M.D.L. Curiae mareschalco... atque d.d. Annae Chodkiewicziae... oblata" and in 1621 - a fourth one titled "Sacra lithothesis in prima templi Magnae Virgini Matri dedicati erectione a patribus Collegij Crosensis So-

cietatis Iesu... auspicio celebrata" were issued. Those books do not carry authorship as this was considered against the Jesuit order, which constrained Jesuits' public representation and, also, specific aspects of the academic work and other reasons that we have no knowledge of.

Majority of verses published in these collections M.K. Sarbievijus was rewriting and included them in the first edition of the collection that made him famous. In 1625, his publication "Matth. Casimiri Sarbivii e Soc. Iesu Lyricorum libri tres" appeared. The whole impression of not being sold, the printer must have added to the existing sheets the document with the approval of the governor of the Lithuanian Jesuit district dated 1627, also the new title leaf and the ending of the book. In 1625, the collection was again published giving the old 1625 date.

In 1628, a revised and largely supplemented edition of this book was published in Vilnius. Till the poet's death still 4 editions were issued: dated 1630 in Antwerp in J. Knobbaerts' printing-house, dated 1631 in Leiden, dated 1632 in the printing-house of Bonaventura and Abraham Elzevier printing-house, dated 1634 in Antwerp in B. Moret printing-house. A posthumous edition of the collection that was selected from his most significant editions was the Antwerp edition of 1634.

Article also examines the most valuable publications of M.K. Sarbievijus covering the 18th-20th centuries. This included information on the depository locations of his books of the first part of the 17th century.